

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
Кафедра культурології

Проректор з науково-педагогічної роботи
(Майя НІКОЛАЄВА)

2023 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мистецтво красномовства

(назва навчальної дисципліни)

Рівень вищої освіти: Другий (магістерський)

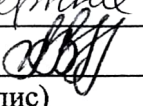
Галузь знань: 03 Гуманітарні науки

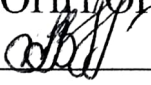
Спеціальність: 034 Культурологія

Освітньо-професійна програма: Культурологія

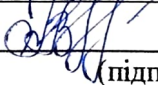
Робоча програма навчальної дисципліни «Мистецтво красномовства». – Одеса:
ОНУ, 2023. – 21с.

Розробники: Готинян-Журавльова Віталія Віталіївна, д.філос.н., доц., професор
кафедри культурології, в.о.завідувача кафедри культурології

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри культурології
Протокол № 1 від. "30" серпня 2023 р.
В.о.завідувача кафедри (Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Погоджено із гарантом ОПП/ОНП «Культурологія»
 (Віталія ГОТИНЯН-ЖУРАВЛЬОВА)
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Схвалено навчально-методичною комісією (НМК) факультету історії та філософії
Протокол № 1 від. "31" серпня 2023 р.
Голова НМК (Галина ЛЕВЧЕНКО)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри культурології
Протокол № 1 від. "30" серпня 2024 р.
Завідувач кафедри (Віталія Готинян-Журавльова)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Переглянуто та затверджено на засіданні кафедри _____
Протокол № _____ від. "_____" _____ 20__ р.
Завідувач кафедри _____ (_____)
(підпис) (Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3 годин – 90 залікових модулів – 1 змістових модулів – 1	Галузь знань <u>03 Гуманітарні науки</u> (шифр і назва) Спеціальність <u>034 – “Культурологія”</u> (код і назва) Рівень вищої освіти: <u>Другий (магістерський)</u>	<i>Вибіркова</i>	
		<i>Рік підготовки:</i>	
		1-й	
		<i>Семестр</i>	
		2-й	
		<i>Лекції</i>	
		14 год.	6 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		16 год.	
		<i>Лабораторні</i>	
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	84 год.
		Форма підсумкового контролю: залік	

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою навчальної дисципліни «Мистецтво красномовства» є засвоєння основних теоретичних та практичних засад ораторського мистецтва, риторичних законів, стратегії і тактики ораторської діяльності та набуття практичних навичок публічних виступів; знання історії формування риторики; розуміння та можливість реалізації знань та вмінь в професійній діяльності; формування вмінь писати та виголошувати різні види промов, вести дискусію, бесіду, нараду, активно працювати з аудиторією.

Завдання. Основними завданнями навчальної дисципліни є:

- сформувати у здобувача вищої освіти освітнього ступеня «магістр» низку загальних, фахових та спеціальних фахових компетентностей, які є достатніми для виконання професійних обов'язків за спеціальністю «Культурологія»;
- забезпечити повне досягнення здобувачами програмних компетентностей та очікуваних результатів навчання за дисципліною «Мистецтво красномовства»;
- ознайомити здобувачів вищої освіти з основами риторики та ораторської майстерності;
- дослідити особливості написання та виголошення промов;
- дослідити різні способи роботи з аудиторією.

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних **компетентностей**:

Інтегральна компетентність: Здатність розв'язувати складні задачі та проблеми у галузі професійної діяльності культуролога або у процесі навчання, що передбачає проведення дослідження та/або здійснення інновацій і характеризується невизначеністю умов і вимог.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК03. Здатність генерувати нові ідеї (креативність); ЗК04. Здатність приймати обґрунтовані рішення; ЗК05. Здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети; ЗК06. Здатність вчитися та оволодівати сучасними знаннями.

Фахові компетентності (ФК):

ФК01. Усвідомлення взаємозв'язку культурних текстів та контекстів ФК02. Здатність до оцінювання та аналізу інформації у процесі реалізації професійної діяльності. ФК03. Здатність виявляти культурні потреби суспільства та його окремих груп, визначати шляхи їх задоволення, забезпечувати культурні права і свободи людини. ФК05. Здатність до ефективної взаємодії з представниками інших професій, а також до залучення до розв'язання проблем культури представників громадськості ФК09. Здатність до розв'язання актуальних проблем культури з урахуванням особливостей міжкультурної комунікації та ширшого контексту відповідних проблем.

Програмні результати навчання (ПРН):

ПРН2. Аналізувати текстові та візуальні джерела інформації щодо культурних явищ та процесів, верифікувати інформацію у відповідності до професійних задач. ПРН4. Популяризувати професію культуролога, дотримуючись етичних принципів. ПРН5. Організовувати та підтримувати комунікації з органами влади, науково-дослідними установами, інформаційно-аналітичними службами, засобами масової інформації з питань культури. ПРН6. Вільно спілкуватися державною та іноземною мовами усно і письмово для обговорення професійних питань, презентації результатів досліджень та проєктів. ПРН11. Мати навички організації та керівництва професійним розвитком осіб та груп у галузі культури.

Очікувані результати навчання. У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- основні види ораторського мистецтва;
- історичні витоки красномовства (риторичні традиції Стародавнього світу, Середньовіччя, Нового часу, тощо);
- особливості розвитку риторики в Україні та сучасний статус ораторського мистецтва у світі;
- основні частини промови та способи подачі матеріалу;

- основні прийоми роботи з різними видами аудиторії;
- типи підготовки до публічних виступів;
- способи запам'ятовування промови;
- найвидатніших представників ораторського мистецтва;

вміти:

- використовувати різні види та жанри ораторських виступів;
- планувати виступ та готувати матеріал до виступу;
- аналізувати аудиторію і готувати промови відповідно до результатів аналізу аудиторії;
- користуватися методикою підготовки та виголошення промови;
- володіти основами техніки мовлення;
- володіти основними способами запам'ятовування текстів;
- вести монолог/діалог з фахової проблематики;
- вміло застосовувати вербальні і невербальні засоби спілкування;
- розвивати особистий ораторський стиль;
- ефективно аналізувати та налагоджувати контакт з аудиторією, слухачами.

2. Зміст навчальної дисципліни.

Тема 1. Історичний розвиток мистецтва красномовства у світовій культурі

Предмет навчальної дисципліни «мистецтво красномовства». Витоки риторики у культурі давніх цивілізацій. Роль красномовства у Стародавньому світі. Риторика Стародавньої Месопотамії. Риторика епохи Шумеру. Особливості риторики Стародавнього Єгипту. Риторика Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю. Особливості риторики Стародавнього Ірану.

Виникнення і розвиток риторики у Стародавній Греції. Роль красномовства в античному суспільстві. Логографи та софісти. Роль Коракса, Лісія, Горгія в становленні і формуванні античного красномовства. Вплив ідей Сократа, Платона та Аристотеля на усвідомлення природи риторики. Різний статус риторики в окремих грецьких державах. Демосфен як найвидатніший оратор античної Греції. Розквіт риторики за часів Перикла. Римський період античної риторики. Схема та елементи побудови давньоримських промов. Цицерон як видатний римський оратор. «Стиль Цицерона» як зразок для написання промов. Педагогічна риторика Квінтіліана.

Формування нових засад європейської риторики в епоху Середньовіччя. Гомілетика: поняття та етапи розвитку. Вплив Тертуліана на формування християнської риторики. Патристика. Вплив ідей Августина Аврелія та Єроніма на розвиток середньовічної риторики. Античний ритор Ліваній як вчитель Василя Великого, Григорія Богослова, Іоана Златоуста Догматика. «Каппадокійський гурток» – як період розквіту риторики у Візантії. Риторика середньовічного Заходу. Ідеї Алана Лілляського, Бернарда Клевронського, Гуго Сен-Вікторського, П'єра Абеляра та інших. Проповідь латиною та національними мовами. Виникнення «університетської проповіді». Роль Корану в становленні арабо-мусульманського красномовства. Літературно-риторичні традиції Корану. Коран як початок арабської поезії. Мединські сури як остаточне утвердження дидактики Корану та ісламського законодавства.

Розвиток риторики Нового часу. Розвиток дипломатичного, військового, епідектичного (урочистого), судового красномовства. Повернення до діалогу як елементу красномовства. Вплив риторики на поширення ідей Реформації. Риторика за часів бароко. Поява революційної пропаганди як виду красномовства у Франції кінця XVIII – поч. XIX століть. Розвиток юридичного красномовства.

Риторика часів Київської Русі. Найдавніші пам'ятники давньоукраїнського мистецтва «Повість врем'яних літ», «Слово про Ігорів похід». «Повчання» Володимира Мономаха. Формування ораторського мистецтва Київської Русі під впливом візантійської риторики. «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона. Українське красномовство в XIII-XVII

століттях. Одна з перших слов'янських граматик Мелентія Смотрицького. Домінування стилю бароко. Розвиток ораторського мистецтва в Україні XVI-XVIII ст. виникнення братств і братських шкіл, роль риторики в програмі гілдійських шкіл, які відкривалися купецькими об'єднаннями. Острозька академія як центр полемічного письменства. Харківський духовний колегіум. Києво-Могилянська академія – навчальний заклад з пріоритетом риторики. Резонанс української культури в східнослов'янських землях. Мовна спадщина Г.Сковороди. Кращі українські оратори: І.Франко, М. Грушевський, І. Огієнко, А. Шептицький. Риторика сучасної України.

Тема 2. Структура промови та етапи підготовки промови

Поняття про стратегію оратора. Чітке визначення наступного: мети та предмету промови, аудиторії, для якої готується промова, найважливіше в промові. Визначення жанрів та стилів публічних виступів. Жанри академічної риторики. Наукова доповідь, наукова лекція, науково-популярна (публічна) лекція. Судова риторика. Військова риторика. Політична промова, політична доповідь, політичний виступ. Церковна риторика (гомілетика). Епідейктичне (урочисте) красномовство.

Основні етапи підготовки тексту промови. Визначення теми та предмету. Формулювання мети. Збирання матеріалу: формування списку джерел, розмітка матеріалу в різних джерелах, виписка матеріалу з різних джерел. Складання плану. Види планів. Типи підготовки до публічного виступу. Перший тип – написання тексту. Виступ з попередньо написаним текстом: промову читають, промову повністю вивчають напам'ять, виголошують з опорою на конспект. Плюси та недоліки кожного зі способів. Другий тип підготовки – запис основних положень. Оратор записує: перші і останні фрази промови, формулювання тез і аргументів, цитати та цифровий матеріал. Третій тип підготовки до промови – імпровізована промова. Переваги та недоліки імпровізації

Диспозиція – структура ораторської промови. Структура промови: вступ, головна частина, завершення. Взаємозв'язок цих частин за допомогою «слів-перехідників». Заперечувальні, підтверджувальні, нейтральні перехідні конструкції. Вступ до промови як одна з найважливіших частин промови. Три прийоми, що використовуються у вступі: «привертання уваги аудиторії», «початок заздалегідь», «несподіваний вступ». Вибір вступу відповідно до характеру аудиторії. Головна частина. Способи подання матеріалу: природний (або історичний) та штучний. Штучний шлях подання інформації реалізується трьома способами: дедуктивним, індуктивним, компаративістським. Переваги і недоліки кожного з способів. Завершення промови як закріплення оратором своїх положень у свідомості аудиторії. Перший прийом або формулювання висновків – найважливіших пунктів головної частини, які стосуються або предмету повідомлення, або структури повідомлення. Другий прийом або розгляд перспектив (часової та просторової). Третій прийом або апелювання – емоційне завершення промови та вплив на почуття аудиторії так, щоб сформувати у слухачів намір діяти певним чином. Останні фрази для завершення промови, наприклад, цитата, ілюстрація, подяка аудиторії. Чим не слід завершувати промову.

Виразність ораторської промови (елокуція). Критерії словесного виразу промови: правильність, ясність, краса, доречність. Ускладнення мовних конструкцій («безглуздий аргумент», «помноження аргументів»). Способи запам'ятовування промови. Механічний спосіб запам'ятовування як багатократне повторювання того, що треба запам'ятати, та доцільність його застосування. Логічний спосіб запам'ятовування, основа якого складає усвідомлення смислового зв'язку між елементами матеріалу. Необхідність виконання двох умов: усвідомлення того, для чого потрібно запам'ятати матеріал, розуміння змісту того, що треба запам'ятати. Мнемотехнічний спосіб запам'ятовування, який ґрунтується на тому, що матеріал переводиться в іншу знакову систему, в інші образи, які людині легше зберегти в пам'яті.

Тема 3. Оратор і аудиторія. Культура публічного мовлення

Сутність та проблеми взаємодії оратора й аудиторії. Ознаки аудиторії, їх урахування в організації взаємодії оратора та аудиторії. Аналіз аудиторії за ставленням до промови оратора. Аналіз аудиторії за кількісним показником. Аналіз аудиторії за рівнем обізнаності та соціокультурними ознаками. Активність слухачів, що належать до різних типів аудиторії. Стратегії оратора та особливості роботи з різними типами аудиторії. Метод викладу матеріалу відповідно до характеру аудиторії. Вплив характеру аудиторії на вибір прийомів, що використовуються у вступі промови. Візуальний контакт з аудиторією. Об'єктивні перешкоди контакту оратора й аудиторії та їх урахування при організації виступу.

Врахування особливостей сприйняття промови аудиторією. Умовний «відпочинок» аудиторії від сприйняття матеріалу кожні 15 хвилин. Урахування цих особливостей при написанні промови. Урахування загальних особливостей людського сприйняття: «ефект рамки» та «магічне число». «Ефект рамки» або «закон межі» – це ефект, суть якого полягає в тому, що найкраще запам'ятовується початок і кінець промови. Про «перше враження». Чи можна змінити «перше враження»? «Магічне число» або число Міллера, яке характеризує обсяг оперативної пам'яті людини і впливає на оптимальну кількість значимих слів у реченні. Найкраще сприймаються фрази з 10-13 словами («телеграфний стиль»). Речення з більше ніж 30 словами практично не сприймаються.

Вербальні та невербальні блоки комунікації. Вербальний блок – як фактори, які пов'язані безпосередньо з промовою (аргументація, критика, структурування тексту, словесне вираження матеріалу тощо). Невербальний блок як фактори, які відсутні в спілкуванні, але безпосередньо не пов'язані з текстами (пози, жести, міміка, мова простору, одягу, кольорів, манера спілкування тощо). Мова жестів і поз. Види жестів. Жестикуляція. Місце для промови. Мова міміки. Важливість зорового контакту з аудиторією. Чи слід працювати без зорового контакту з аудиторією? Як встановити зоровий контакт з усіма слухачами. Парамовленнєвих характеристики. Зміна інтонації протягом промови. Гучність і темп. Оптимальний темп промовляння не більше 120 слів за хвилину. Важливість пауз в промові. Пауза здається довшою тому, хто говорить, ніж тому, хто слухає. Пауза може тривати до 4-х секунд, перш ніж аудиторія почне думати, що у вступі щось не так.

Мова простору. Чотири зони дистанції і спілкуванні: інтимна, особиста, соціальна, публічна. Інтимна дистанція – зона спілкування між близькими людьми. Особиста дистанція як зона спілкування між друзями. Соціальна дистанція як зона спілкування між знайомими людьми (але не друзями). Публічна дистанція – відкрита зона для виступу оратора перед аудиторією. Мова одягу і кольорів. Осанка та жести під час публічних виступів. Фізіологічна будова дихального апарату та його анатомія. Основні типи дихання. Страх публічних виступів. Причини, ознаки, способи подолання.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	ср		л	п	лаб	інд	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Тема 1. Історичний розвиток мистецтва красномовства у світовій культурі	30	4	4			18	26	2				24

Тема 2. Структура промови та етапи підготовки промови	30	6	6			20	32	2				30
Тема 3. Оратор і аудиторія. Культура публічного мовлення	30	4	6			22	32	2				30
Усього годин	90	14	16			60	90	6				84

5.Теми семінарських занять
Семінарські заняття не передбачені.

6.Теми практичних занять.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
		Денна форма
1.	Тема 1. Історичний розвиток мистецтва красномовства у світовій культурі - Опрацювати питання: - Предмет навчальної дисципліни «мистецтво красномовства». - Витоки риторики у культурі давніх цивілізацій. Роль красномовства у Стародавньому світі. Риторика Стародавньої Месопотамії. Риторика епохи Шумеру. Особливості риторики Стародавнього Єгипту. - Риторика Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю. Особливості риторики Стародавнього Ірану. - Виникнення і розвиток риторики у Стародавній Греції. Роль красномовства в античному суспільстві. Логографи та софісти. Роль Коракса, Лісія, Горгія в становленні і формуванні античного красномовства. Вплив ідей Сократа, Платона та Аристотеля на усвідомлення природи риторики. - Різний статус риторики в окремих грецьких державах. Демосфен як найвидатніший оратор античної Греції. Розквіт риторики за часів Перикла. - Римський період античної риторики. Схема та елементи побудови давньоримських промов. Цицерон як видатний римський оратор. «Стиль Цицерона» як зразок для написання промов. Педагогічна риторика Квінтіліана. - Формування нових засад європейської риторики в епоху Середньовіччя. Гомілетика: поняття та етапи розвитку. Вплив Тертуліана на формування християнської риторики. Патристика. Вплив ідей Августина Аврелія та Єроніма на розвиток середньовічної риторики. - Античний ритор Ліваній як вчитель Василя Великого, Григорія Богослова, Іоана Златоуста Догматика. «Каппадокійський гурток» – як період розквіту риторики у Візантії. - Риторика середньовічного Заходу. Ідеї Алана Лілляського, Бернарда Клевронського, Гуго Сен-Вікторського, П'єра Абеляра та	4

	інших. Проповідь латиною та національними мовами. Виникнення «університетської проповіді». 10. Роль Корану в становленні арабо-мусульманського красномовства. Літературно-риторичні традиції Корану. Коран як початок арабської поезії. Мединські сури як остаточне утвердження дидактики Корану та ісламського законодавства. 11. Розвиток риторики Нового часу. Розвиток дипломатичного, військового, епідектичного (урочистого), судового красномовства. Повернення до діалогу як елементу красномовства. Вплив риторики на поширення ідей Реформації. 12. Риторика за часів бароко. Поява революційної пропаганди як виду красномовства у Франції кінця XVIII – поч. XIX століть. Розвиток юридичного красномовства. 13. Риторика часів Київської Русі. Найдавніші пам'ятники давньоукраїнського мистецтва «Повість врем'яних літ», «Слово про Ігорів похід». «Повчання» Володимира Мономаха. Формування ораторського мистецтва Київської Русі під впливом візантійської риторики. «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона. 14. Українське красномовство в XIII-XVII століттях. Одна з перших слов'янських граматик Мелентія Смотрицького. Домінування стилю бароко. 15. Розвиток ораторського мистецтва в Україні XVI-XVIII ст. виникнення братств і братських шкіл, роль риторики в програмі гільдійських шкіл, які відкривалися купецькими об'єднаннями. 16. Острозька академія як центр полемічного письменства. Харківський духовний колегіум. Києво-Могилянська академія – навчальний заклад з пріоритетом риторики. 17. Резонанс української культури в східнослов'янських землях. Мовна спадщина Г.Сковороди. 18. Кращі українські оратори: І.Франко, М. Грушевський, І. Огієнко, А. Шептицький. Риторика сучасної України. • Підготувати доповідь за одним із зазначених питань • Провести «круглий стіл» за темою: «Історичний розвиток мистецтва красномовства у світовій культурі» або «Риторика сучасної України».	
2.	Тема 2. Структура промови та етапи підготовки промови • Опрацювати питання: 1. Поняття про стратегію оратора. Чітке визначення наступного: мети та предмету промови, аудиторії, для якої готується промова, найважливіше в промові. 2. Визначення жанрів та стилів публічних виступів. Жанри академічної риторики. Наукова доповідь, наукова лекція, науково-популярна (публічна) лекція. Судова риторика. Військова риторика. Політична промова, політична доповідь, політичний виступ. Церковна риторика (гомілетика). Епідектичне (урочисте) красномовство. 3. Основні етапи підготовки тексту промови. Визначення теми та предмету. Формулювання мети. Збирання матеріалу: формування списку джерел, розмітка матеріалу в різних джерелах, виписка матеріалу з різних джерел. Складання плану. Види планів. 4. Типи підготовки до публічного виступу. Перший тип –	6

	написання тексту. Виступ з попередньо написаним текстом: промову читають, промову повністю вивчають напам'ять, виголошують з опорою на конспект. Плюси та недоліки кожного зі способів. Другий тип підготовки – запис основних положень. Оратор записує: перші і останні фрази промови, формулювання тез і аргументів, цитати та цифровий матеріал. Третій тип підготовки до промови – імпровізована промова. Переваги та недоліки імпрровізації. 5. Диспозиція – структура ораторської промови. Структура промови: вступ, головна частина, завершення. Взаємозв'язок цих частин за допомогою «слів-перехідників». Заперечувальні, підтверджувальні, нейтральні перехідні конструкції. Вступ до промови як одна з найважливіших частин промови. 6. Три прийоми, що використовуються у вступі: «привертання уваги аудиторії», «початок заздалегідь», «несподіваний вступ». Вибір вступу відповідно до характеру аудиторії. 7. Головна частина. Способи подання матеріалу: природний (або історичний) та штучний. Штучний шлях подання інформації реалізується трьома способами: дедуктивним, індуктивним, компаративістським. Переваги і недоліки кожного з способів. 8. Завершення промови як закріплення оратором своїх положень у свідомості аудиторії. Перший прийом або формулювання висновків – найважливіших пунктів головної частини, які стосуються або предмету повідомлення, або структури повідомлення. Другий прийом або розгляд перспектив (часової та просторової). Третій прийом або апелювання – емоційне завершення промови та вплив на почуття аудиторії. Останні фрази для завершення промови. Чим не слід завершувати промову. 9. Виразність ораторської промови (елокуція). Критерії словесного виразу промови: правильність, ясність, краса, доречність. Ускладнення мовних конструкцій («безглуздий аргумент», «помноження аргументів»). 10. Способи запам'ятовування промови. Механічний спосіб запам'ятовування як багатократне повторювання. Логічний спосіб запам'ятовування, основа якого складає усвідомлення смислового зв'язку між елементами матеріалу. Мнемотехнічний спосіб запам'ятовування або «римська кімната». • Підготувати доповідь за одним із зазначених питань • Підготувати (виголосити і розібрати) промову відомої особистості.	
3.	Тема 3. Оратор і аудиторія. Культура публічного мовлення • Опрацювати питання: 1. Сутність та проблеми взаємодії оратора й аудиторії. Ознаки аудиторії, їх урахування в організації взаємодії оратора та аудиторії. Аналіз аудиторії. 2. Активність слухачів, що належать до різних типів аудиторії. Стратегії оратора та особливості роботи з різними типами аудиторії. 3. Метод викладу матеріалу відповідно до характеру аудиторії. Вплив характеру аудиторії на вибір прийомів, що використовуються у вступі промови. 4. Візуальний контакт з аудиторією. Об'єктивні перешкоди контакту оратора й аудиторії та їх урахування при організації виступу.	6

	5. Врахування особливостей сприйняття промови аудиторією. Умовний «відпочинок» аудиторії від сприйняття матеріалу кожні 15 хвилин. Врахування цих особливостей при написанні промови. 6. Врахування загальних особливостей людського сприйняття: «ефект рамки» та «магічне число». «Ефект рамки» або «закон межі» – це ефект, суть якого полягає в тому, що найкраще запам'ятовується початок і кінець промови. Про «перше враження». Чи можна змінити «перше враження»? 7. «Магічне число» або число Міллера, яке характеризує обсяг оперативної пам'яті людини і впливає на оптимальну кількість значимих слів у реченні. Найкраще сприймаються фрази з 10-13 словами («телеграфний стиль»). Речення з більше ніж 30 словами практично не сприймаються. 8. Вербальний блок – як фактори, які пов'язані безпосередньо з промовою (аргументація, критика, структурування тексту, словесне вираження матеріалу тощо). 9. Невербальний блок як фактори, які відсутні в спілкуванні, але безпосередньо не пов'язані з текстами (поза, жести, міміка, мова простору, одягу, кольорів, манера спілкування тощо). 10. Мова жестів і поз. Види жестів. Жестикуляція. Місце для промови. Мова міміки. Важливість зорового контакту з аудиторією. 11. Парамовленнєвих характеристики. Зміна інтонації протягом промови. Гучність і темп. Оптимальний темп промовляння не більше 120 слів за хвилину. Важливість пауз в промові. 12. Мова простору. Чотири зони дистанції і спілкування: інтимна, особиста, соціальна, публічна. Інтимна дистанція – зона спілкування між близькими людьми. Особиста дистанція як зона спілкування між друзями. Соціальна дистанція як зона спілкування між знайомими людьми (але не друзями). Публічна дистанція – відкрита зона для виступу оратора перед аудиторією. 13. Мова одягу і кольорів. Осанка та жести під час публічних виступів. 14. Страх публічних виступів. Фізіологічна будова дихального апарату та його анатомія. Основні типи дихання. Причини, ознаки, способи подолання. • Підготувати доповідь за одним із зазначених питань. • Підготувати і виголосити власну промову на довільну тему.	
	Усього	16

7. Теми лабораторних занять
Лабораторні заняття на передбачені.

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми / види завдань	Кількість годин	
		Денне відділення	Заочне відділення
1	Тема 1. Історичний розвиток мистецтва красномовства у світовій культурі • Самостійно опрацювати питання: 1. Предмет навчальної дисципліни «мистецтво красномовства». 2. Витоки риторики у культурі давніх цивілізацій. Роль	18	24

	красномовства у Стародавньому світі. Риторика Стародавньої Месопотамії. Риторика епохи Шумеру. Особливості риторики Стародавнього Єгипту. 3. Риторика Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю. Особливості риторики Стародавнього Ірану. 4. Виникнення і розвиток риторики у Стародавній Греції. Роль красномовства в античному суспільстві. Логографи та софісти. Роль Коракса, Лісія, Горгія в становленні і формуванні античного красномовства. Вплив ідей Сократа, Платона та Аристотеля на усвідомлення природи риторики. 5. Різний статус риторики в окремих грецьких державах. Демосфен як найвидатніший оратор античної Греції. Розквіт риторики за часів Перикла. 6. Римський період античної риторики. Схема та елементи побудови давньоримських промов. Цицерон як видатний римський оратор. «Стиль Цицерона» як зразок для написання промов. Педагогічна риторика Квінтіліана. 7. Формування нових засад європейської риторики в епоху Середньовіччя. Гомілетика: поняття та етапи розвитку. Вплив Тертуліана на формування християнської риторики. Патристика. Вплив ідей Августина Аврелія та Єроніма на розвиток середньовічної риторики. 8. Античний ритор Ліваній як вчитель Василя Великого, Григорія Богослова, Іоана Златоуста Догматика. «Каппадокійський гурток» – як період розквіту риторики у Візантії. 9. Риторика середньовічного Заходу. Ідеї Алана Лілльського, Бернарда Клевронського, Гуго Сен-Вікторського, П'єра Абеляра та інших. Проповідь латиною та національними мовами. Виникнення «університетської проповіді». 10. Роль Корану в становленні арабо-мусульманського красномовства. Літературно-риторичні традиції Корану. Коран як початок арабської поезії. Мединські сури як остаточне утвердження дидактики Корану та ісламського законодавства. 11. Розвиток риторики Нового часу. Розвиток дипломатичного, військового, епідектичного (урочистого), судового красномовства. Повернення до діалогу як елементу красномовства. Вплив риторики на поширення ідей Реформації. 12. Риторика за часів бароко. Поява революційної пропаганди як виду красномовства у Франції кінця XVIII – поч. XIX століть. Розвиток юридичного красномовства. 13. Риторика часів Київської Русі. Найдавніші пам'ятники давньоукраїнського мистецтва «Повість врем'яних літ», «Слово про Ігорів похід». «Повчання» Володимира Мономаха. Формування ораторського мистецтва Київської Русі під впливом візантійської риторики. «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона.		
--	---	--	--

	14. Українське красномовство в XIII-XVII століттях. Одна з перших слов'янських граматик Мелентія Смотрицького. Домінування стилю бароко. 15. Розвиток ораторського мистецтва в Україні XVI-XVIII ст. виникнення братств і братських шкіл, роль риторики в програмі гільдійських шкіл, які відкривалися купецькими об'єднаннями. 16. Острозька академія як центр полемічного письменства. Харківський духовний колегіум. Києво-Могилянська академія – навчальний заклад з пріоритетом риторики. 17. Резонанс української культури в східнослов'янських землях. Мовна спадщина Г.Сковороди. 18. Кращі українські оратори: І.Франко, М. Грушевський, І. Огієнко, А. Шептицький. Риторика сучасної України. • Підготувати доповідь за одним із зазначених питань • Провести «круглий стіл» за темою: «Історичний розвиток мистецтва красномовства у світовій культурі» або «Риторика сучасної України».		
2	Тема 2. Структура промови та етапи підготовки промови • Самостійно опрацювати питання: 1. Поняття про стратегію оратора. Чітке визначення наступного: мети та предмету промови, аудиторії, для якої готується промова, найважливіше в промові. 2. Визначення жанрів та стилів публічних виступів. Жанри академічної риторики. Наукова доповідь, наукова лекція, науково-популярна (публічна) лекція. Судова риторика. Військова риторика. Політична промова, політична доповідь, політичний виступ. Церковна риторика (гомілетика). Епідейктичне (урочисте) красномовство. 3. Основні етапи підготовки тексту промови. Визначення теми та предмету. Формулювання мети. Збирання матеріалу: формування списку джерел, розмітка матеріалу в різних джерелах, виписка матеріалу з різних джерел. Складання плану. Види планів. 4. Типи підготовки до публічного виступу. Перший тип – написання тексту. Виступ з попередньо написаним текстом: промову читають, промову повністю вивчають напам'ять, виголошують з опорою на конспект. Плюси та недоліки кожного зі способів. Другий тип підготовки – запис основних положень. Оратор записує: перші і останні фрази промови, формулювання тез і аргументів, цитати та цифровий матеріал. Третій тип підготовки до промови – імпровізована промова. Переваги та недоліки імпровізації. 5. Диспозиція – структура ораторської промови. Структура промови: вступ, головна частина, завершення. Взаємозв'язок цих частин за допомогою «слів-перехідників». Заперечувальні, підтверджувальні, нейтральні перехідні конструкції. Вступ до промови як одна з найважливіших частин промови.	20	30

	6. Три прийоми, що використовуються у вступі: «привертання уваги аудиторії», «початок заздалегідь», «несподіваний вступ». Вибір вступу відповідно до характеру аудиторії. 7. Головна частина. Способи подання матеріалу: природний (або історичний) та штучний. Штучний шлях подання інформації реалізується трьома способами: дедуктивним, індуктивним, компаративістським. Переваги і недоліки кожного з способів. 8. Завершення промови як закріплення оратором своїх положень у свідомості аудиторії. Перший прийом або формулювання висновків – найважливіших пунктів головної частини, які стосуються або предмету повідомлення, або структури повідомлення. Другий прийом або розгляд перспектив (часової та просторової). Третій прийом або апелювання – емоційне завершення промови та вплив на почуття аудиторії. Останні фрази для завершення промови. Чим не слід завершувати промову. 9. Виразність ораторської промови (елокуція). Критерії словесного виразу промови: правильність, ясність, краса, доречність. Ускладнення мовних конструкцій («безглуздий аргумент», «помноження аргументів»). 10. Способи запам'ятовування промови. Механічний спосіб запам'ятовування як багатократне повторювання. Логічний спосіб запам'ятовування, основа якого складає усвідомлення смислового зв'язку між елементами матеріалу. Мнемотехнічний спосіб запам'ятовування або «римська кімната». • Підготувати доповідь за одним із зазначених питань • Підготувати (виголосити і розібрати) промову відомої особистості.		
3	Тема 3. Оратор і аудиторія. Культура публічного мовлення • Самостійно опрацювати питання: 1. Сутність та проблеми взаємодії оратора й аудиторії. Ознаки аудиторії, їх урахування в організації взаємодії оратора та аудиторії. Аналіз аудиторії. 2. Активність слухачів, що належать до різних типів аудиторії. Стратегії оратора та особливості роботи з різними типами аудиторії. 3. Метод викладу матеріалу відповідно до характеру аудиторії. Вплив характеру аудиторії на вибір прийомів, що використовуються у вступі промови. 4. Візуальний контакт з аудиторією. Об'єктивні перешкоди контакту оратора й аудиторії та їх урахування при організації виступу. 5. Врахування особливостей сприйняття промови аудиторією. Умовний «відпочинок» аудиторії від сприйняття матеріалу кожні 15 хвилин. Урахування цих особливостей при написанні промови. 6. Урахування загальних особливостей людського сприйняття: «ефект рамки» та «магічне число». «Ефект	22	30

	рамки» або «закон межі» – це ефект, суть якого полягає в тому, що найкраще запам'ятовується початок і кінець промови. Про «перше враження». Чи можна змінити «перше враження»? 7. «Магічне число» або число Міллера, яке характеризує обсяг оперативної пам'яті людини і впливає на оптимальну кількість значимих слів у реченні. Найкраще сприймаються фрази з 10-13 словами («телеграфний стиль»). Речення з більше ніж 30 словами практично не сприймаються. 8. Вербальний блок – як фактори, які пов'язані безпосередньо з промовою (аргументація, критика, структурування тексту, словесне вираження матеріалу тощо). 9. Невербальний блок як фактори, які відсутні в спілкуванні, але безпосередньо не пов'язані з текстами (пози, жести, міміка, мова простору, одягу, кольорів, манера спілкування тощо). 10. Мова жестів і поз. Види жестів. Жестикуляція. Місце для промови. Мова міміки. Важливість зорового контакту з аудиторією. 11. Парамовленнєвих характеристики. Зміна інтонації протягом промови. Гучність і темп. Оптимальний темп промовляння не більше 120 слів за хвилину. Важливість пауз в промові. 12. Мова простору. Чотири зони дистанції і спілкуванні: інтимна, особиста, соціальна, публічна. Інтимна дистанція – зона спілкування між близькими людьми. Особиста дистанція як зона спілкування між друзями. Соціальна дистанція як зона спілкування між знайомими людьми (але не друзями). Публічна дистанція – відкрита зона для виступу оратора перед аудиторією. 13. Мова одягу і кольорів. Осанка та жести під час публічних виступів. 14. Страх публічних виступів. Фізіологічна будова дихального апарату та його анатомія. Основні типи дихання. Причини, ознаки, способи подолання. • Підготувати доповідь за одним із зазначених питань. • Підготувати і виголосити власну промову на довільну тему.		
	Разом	80	112

До самостійної роботи належить:

- [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять;
- [2] – написання рефератів, есе, підготовка презентацій;
- [3] – самостійне завдання.

9. Методи навчання

Під методами навчання розуміють засоби навчальної роботи викладача та організації навчально-пізнавальної діяльності студентів з метою вирішення різноманітних дидактичних завдань, спрямованих на оволодіння матеріалом, який потрібно засвоїти.

Серед методів, які використовуються під час викладання курсу, слід зазначити:

1. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності: словесно-інформаційні, наочно-євристичні, практично-репродуктивні, проблемні, частково-пошукові, дедуктивні, індуктивні; лекція, пояснення, робота з текстом.

2. Методи стимулювання навчально-пізнавальної діяльності: наукові дискусії, написання тез, моральні та матеріальні стимули; робота з філософськими та культурологічними словниками.

3. Методи контролю та самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності: усне опитування, письмові роботи, співбесіди.

10. Форми контролю та методи оцінювання

1. Поточний контроль здійснюється шляхом оцінювання усних відповідей студентів на практичних заняттях. Відповіді на питання, що стосуються викладеного матеріалу, оцінюються від 0 до 8 балів.

2. Підсумковий контроль: залік в усній формі.

Протягом засвоєння навчальної дисципліни здобувачі вищої освіти мають можливість накопичувати бали за рахунок виконання різних форм роботи. Вони порівно розподіляються, а потім підсумуються.

Змістовий модуль:

- робота на практичних заняттях (64 балів);
- участь у «круглому столі» (по 10 балів);
- виголошення і аналіз промови відомої особистості (10 балів);
- написання та виголошення власної промови (16 балів).

Критерії оцінювання

Оцінка за національною шкалою	Теоретична підготовка	Практична підготовка
	Здобувач освіти	
Відмінно 90 - 100	У повному обсязі володіє навчальним матеріалом, вільно, самостійно та аргументовано викладає під час усних виступів; глибоко та всебічно розкриває зміст теоретичних питань, робить самостійні висновки, виявляє причинно-наслідкові зв'язки; самостійно знаходить додаткову інформацію та використовує її для реалізації поставлених перед ним завдань.	Повно та ґрунтовно засвоїв всі теми навчальної програми, вміє вільно та самостійно викласти зміст всіх питань програми навчальної дисципліни, розуміє її значення для своєї професійної підготовки, проявляє творчий підхід до виконання індивідуального завдання при виконанні самостійного завдання, повністю виконав усі завдання кожної теми та поточного контролю в цілому.
Добре 85 - 89	Недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв окремі питання робочої програми. Вміє самостійно викласти зміст основних питань програми навчальної дисципліни.	Виконав завдання кожної теми та поточного контролю в цілому, має стійкі навички виконання завдання.
Добре 75 - 84	Недостатньо повно та ґрунтовно засвоїв деякі теми робочої програми, не вміє самостійно викласти зміст деяких питань програми навчальної дисципліни.	Окремі завдання кожної теми та поточного контролю в цілому виконав не повністю.
Задовільно 70 – 74	Володіє навчальним матеріалом на репродуктивному рівні або	Засвоїв лише окремі теми робочої програми. Не вміє вільно

	відтворює певну частину навчального матеріалу з елементами логічних зв'язків, знає основні поняття навчального матеріалу; має ускладнення під час виділення суттєвих ознак вивченого; під час виявлення причинно-наслідкових зв'язків і формулювання висновків.	самостійно викласти зміст основних питань навчальної дисципліни Окремі завдання кожної теми контролю не виконав.
Задовільно 60 - 69	Засвоїв лише окремі питання навчальної програми. Не вміє достатньо самостійно викласти зміст більшості питань програми навчальної дисципліни.	Виконав лише окремі завдання кожної теми та контролю в цілому.
Незадовільно з можливістю повторного складання 35 - 59	Володіє навчальним матеріалом поверхнево й фрагментарно (без аргументації та обґрунтування); безсистемно виокремлює випадкові ознаки вивченого; під час відповіді допускає суттєві помилки.	Не засвоїв більшості тем навчальної програми не вміє викласти зміст більшості основних питань навчальної дисципліни. Не виконав більшості завдань кожної теми та контролю в цілому.
Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни 0-34	Не володіє навчальним матеріалом.	Не засвоїв навчальної програми, не вміє викласти зміст жодної теми навчальної дисципліни, не виконав контролю.

11. Питання для підсумкового контролю

Тема 1. Історичний розвиток мистецтва красномовства у світовій культурі

1. Предмет навчальної дисципліни «мистецтво красномовства».
2. Витоки риторики у культурі давніх цивілізацій. Риторика Стародавньої Месопотамії. Риторика епохи Шумеру. Особливості риторики Стародавнього Єгипту.
3. Риторика Стародавньої Індії та Стародавнього Китаю. Особливості риторики Стародавнього Ірану.
4. Виникнення і розвиток риторики у Стародавній Греції. Логографи та софісти. Роль Коракса, Лісія, Горгія в становленні і формуванні античного красномовства.
5. Вплив ідей Сократа, Платона та Аристотеля на усвідомлення природи риторики.
6. Різний статус риторики в окремих грецьких державах. Демосфен як найвидатніший оратор античної Греції. Розквіт риторики за часів Перикла.
7. Римський період античної риторики. Схема та елементи побудови давньоримських промов. Цицерон як видатний римський оратор. Педагогічна риторика Квінтіліана.
8. Формування нових засад європейської риторики в епоху Середньовіччя. Гомілетика: поняття та етапи розвитку. Вплив Тертуліана на формування християнської риторики.
9. Патристика. Вплив ідей Августина Аврелія та Єроніма на розвиток середньовічної риторики.
10. Античний ритор Ліваній та його учні: Василь Великий, Григорій Богослов, Іоан Златоуст.
11. «Каппадокійський гурток» – як період розквіту риторики у Візантії.

12. Риторика середньовічного Заходу. Ідеї Алана Лілляського, Бернарда Клевронського, Гуго Сен-Вікторського, П'єра Абеляра та інших.
13. Роль Корану в становленні арабо-мусульманського красномовства.
14. Розвиток риторики Нового часу.
15. Вплив риторики на поширення ідей Реформації.
16. Риторика за часів бароко. Поява революційної пропаганди як виду красномовства у Франції кінця XVIII – поч. XIX століть.
17. Риторика часів Київської Русі. Найдавніші пам'ятники давньоукраїнського мистецтва.
18. Українське красномовство в XIII-XVII століттях. Одна з перших слов'янських граматик Мелентія Смотрицького.
19. Розвиток ораторського мистецтва в Україні XVI-XVIII ст.
20. Острозька академія як центр полемічного письменства. Харківський духовний колегіум. Києво-Могилянська академія – навчальний заклад з пріоритетом риторики.
21. Резонанс української культури в східнослов'янських землях. Мовна спадщина Г.Сковороди.
22. Кращі українські оратори: І.Франко, М. Грушевський, І. Огієнко, А. Шептицький та інші.
23. Риторика сучасної України.
24. Поняття про стратегію оратора. Чітке визначення наступного: мети та предмету промови, аудиторії, для якої готується промова, найважливіше в промові.
25. Жанри та стилі публічних виступів.
26. Основні етапи підготовки тексту промови. Визначення теми та предмету. Формулювання мети. Збирання матеріалу. Складання плану.
27. Типи підготовки до публічного виступу (виступ з попередньо написаним текстом; запис основних положень; імпровізована промова).
28. Диспозиція – структура ораторської промови. Структура промови: вступ, головна частина, завершення.
29. Три прийоми, що використовуються у вступі: «привертання уваги аудиторії», «початок задалегідь», «несподіваний вступ». Вибір вступу відповідно до характеру аудиторії.
30. Головна частина. Способи подання матеріалу: природний (або історичний) та штучний.
31. Завершення промови як закріплення оратором своїх положень у свідомості аудиторії. Три прийоми. Останні фрази для завершення промови.
32. Виразність ораторської промови (елокуція). Критерії словесного виразу промови: правильність, ясність, краса, доречність. Ускладнення мовних конструкцій («безглуздий аргумент», «помноження аргументів»).
33. Способи запам'ятовування промови.
34. Сутність та проблеми взаємодії оратора й аудиторії. Аналіз аудиторії.
35. Стратегії оратора та особливості роботи з різними типами аудиторії.
36. Візуальний контакт з аудиторією.
37. Урахування загальних особливостей людського сприйняття: «ефект рамки» та «магічне число».
38. Про «перше враження». Чи можна змінити «перше враження»?
39. Невербальний блок як фактори, які відсутні в спілкуванні, але безпосередньо не пов'язані з текстами (пози, жести, міміка, мова простору, одягу, кольорів, манера спілкування тощо).
40. Мова жестів і поз. Види жестів. Жестикмуляція. Місце для промови. Мова міміки.
41. Парамовленнєвих характеристики. Зміна інтонації протягом промови. Гучність і темп.

42. Мова простору. Чотири зони дистанції і спілкуванні: інтимна, особиста, соціальна, публічна.
43. Мова одягу і кольорів. Осанка та жести під час публічних виступів.
44. Страх публічних виступів. Причини, ознаки, способи подолання.
45. Фізіологічна будова дихального апарату та його анатомія. Основні типи дихання.

12. Розподіл балів, які отримують студенти

Поточне тестування та самостійна робота			Підсумковий тест	Сума
			залік	100
T1	T2	T3	100	
26	34	40		

ФОРМУВАЛЬНЕ ОЦІНЮВАННЯ

Види навчальної роботи	Змістовий модуль		
	Кількість балів за одне заняття (завдання)	Кількість занять (завдань)	Сумарна кількість балів (макс.)
Практичні заняття	4	16	64
Участь у круглому столі	10	1	10
виголошення і аналіз промови відомої особистості	10	1	10
написання та виголошення власної промови	16	1	16
Разом за модуль	100		
Залік	100		
Підсумкова сума балів	100		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов’язковим повторним вивченням дисципліни

13. Навчально-методичне забезпечення

1. Робоча програма навчальної дисципліни «Мистецтво красномовства». – Одеса: ОНУ, 2023. – 21с.
2. Силабус курсу.
3. Опорний конспект лекцій.
4. Мультимедійні презентації.

14. Рекомендована література

Основна

1. Благун Н.М. Основи культури й техніки мовлення: навчально-методичний посібник. Івано-Франківськ, 2017. 41 с.
2. Бортун К. О., Козловська Д. В. Основи красномовства. Матеріали для самостійної роботи студентів: практикум. Вінниця : Документ Принт, 2019. 104 с.
3. Гапотій В.Д. Основи ораторського мистецтва: навчально-методичний посібник. Мелітополь, ФОП Однорог Т.В., 2019. 168с.
4. Голубчик Н., Кучерук О., Горошкіна О. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика. 2018. 258 с.
5. Заболотний О., Заболотний В. Правильне мовлення. Київ:Літера, 2020, 224 с.
6. Ісаєнко Т.К., Лисенко А.В. Риторика: навч. посібн. Полтава: ПолтНТУ, 2019. 247 с.
7. Кацавець Р.С. Ораторське мистецтво: підручник. Київ: Алерта, 2021, 250 с.
8. Коваленко С. М. Сучасна риторика: навч.-практ. посіб. Т.: Мандрівець, 2007. 184с.
9. Колінько М.В. Риторика для політологів: навчальний посібник для студентів закладів вищої освіти. Київ : ФОП Халіков Р.Х., 2022. 127 с.
10. Костусяк Н. М. Академічна риторика та письмо : методичні рекомендації. Луцьк : Надстир'я. 2022. 44 с
11. Кравець Л. Риторика як класична основа системи освіти європейських народів. *Рідні джерела*. 2000. № 4. С.12-18.
12. Куньч З. Й. Українська риторика: історія становлення і розвитку: навч. посіб. Нац. ун-т «Львів. політехніка». Л.: Вид-во Львів. політехніки, 2011. 248 с.
13. Лузік Е. В., Ільїна Т. В. Риторика: майстерність переконання: Навч. посібник. К. : НАУ, 2005. 83с.
14. Наконечна О. В. Основи сценічного мовлення: Навчальний посібник. Одеса: Астропринт, 2010. 172 с.
15. Нікітіна А.В., Барилова Г.К., Кравченко М.В. Риторика : навчальний посібник. Старобільськ, 2021. 99 с.
16. Нищета В. Риторика: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2021. 220 с.
17. Овчиннікова А. П. П'ять кроків до гарної мови. Одеса: Фенікс, 2017. 192 с.
18. Онуфрієнко Г.С. Риторика: навчальний посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2019, 625 с.
19. Ораторське мистецтво: навчальний посібник для студентів юридичних спеціальностей вузів / Осипова Н.П. Х.: Одиссей, 2007. 144 с.
20. Прокопчук Л.В. Риторика. Модульний курс : навч. посіб. Вінниця: Нілан-ЛТД, 2017. 206 с.
21. Риторика: навчальний посібник для студентів вузів / Н. А. Колотілова. К.: Центр навчальної літератури, 2007. 231 с.
22. Риторика: навч. посібн. / Ісаєнко Т. К., Лисенко А. В. Полтава: ПолтНТУ, 2019. 247с.

23. Риторика: навч. посібн. (упор. Т.К. Ісаєнко, А.В. Лисенко). – Полтава: ПолтНТУ, 2019. – 247с.
24. Сарапин В.В., Боберська К.Г. Риторика: навчально-методичний посібник. Полтава, 2016. 260 с.
25. Серeda Н. В. С 32 Основи ораторської майстерності: навчальний посібник. Харків : НТУ «ХПІ», 2019. 304 с.
26. Теслюк В.М. Основи красномовства: навч.посіб. Київ: Ліра 2020. 524 с.
27. Шестакова С.О. Ораторське мистецтво. Moodle. URL: <https://cdn.snau.edu.ua/moodle/course/edit.php?id=339>

Додаткова

1. Готинян-Журавльова В. В. Особливості вимірювання якості знань: філософський аспект. *European Philosophical and historical discourse*. Volume 4, Issue 4, 2018. pp. 44-49.
2. Мацько Л. Вітчизняна риторика. *Дивослово*. 2002. № 12. С.20-25.
3. Мацько Л. Риторика Стародавньої Греції і Стародавнього Риму. *Дивослово*. 2002. № 1. С.33-40.
4. Поплавська Н. М. Полемісти. Риторика. Переконування (Українська полемічно-публіцистична проза кінця XVI – початку XVII ст.). Монографія. Т. : ТНПУ, 2007. 379с.
5. Риторика: навчальний посібник для студентів вузів / Спанатій Л. С. К.: Ін Юре, 2008. 144 с.
6. Кобзар Т. В. Сценічна мова. Хрестоматійний збірник текстів для вправ з техніки мови. К., 1998. 218 с.
7. Наконечна О.В. Як вести бесіду із самим собою (Методика навчання художнього виконання монологу). *Аркадія*. 2010. № 3. С. 34- 36.

15. Електронні інформаційні ресурси

<http://lib.onu.edu.ua/> Наукова бібліотека ОНУ імені І. І. Мечникова
<http://www.nbuv.gov.ua/> Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського
<http://www.library.univ.kiev.ua/> Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка
<http://www.filosof.com.ua/> Інститут філософії імені Г.С.Сковороди НАН України
<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/dict.html> Найвидатніші філософи світу та України
<http://www.ognb.odessa.ua/> Одеська національна наукова бібліотека
<http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html> Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка
http://kultura.ho.ua/books_ku.htm – Культурологічна бібліотека
<http://pidruchniki.ws/kulturologiya/HYPERLINK> - Культурологія. Навчальні матеріали онлайн.
<http://www.info-library.com.ua/books.html> - Історичний архів
<http://izbornyk.org.ua/> – бібліотека текстів з історії української культури, першоджерела з історії української літератури та мови, історії України.
<http://elib.nplu.org/> – бібліотека «Культура України».
<http://plato.stanford.edu/> Філософська енциклопедія Станфордського університету. (Англійською мовою).